

N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 18 febr. 1893, kl. 2 e. midd.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om vissa ändringar i folkskolestadgan.

Uti en inom Andra Kammarerna väckt och till utskottet remitterad motion (n:o 4) har herr *Alfred Bexell* föreslagit, »att Riksdagen behagade för sin del besluta om vidtagande af sådana ändringar i gällande folkskolestadga, att all den egentliga folkskoleundervisningen måtte förläggas uteslutande till förmiddagarna, samt att det måtte öfverlemnas till föräldrarnas fria val, huruvida barnen skola, hvad det praktiska området rör, under eftermiddagarna undervisas i slöjdskolan eller i hemmen».

Till stöd för detta sitt förslag anför motionären, att »då folkundervisningens ordnande på ett praktiskt sätt är af största betydelse icke minst ur social och ekonomisk synpunkt, en reform i tiden för undervisningen i folkskolorna, i så måtto är nödvändig, att läsningen i folkskolorna, som nu eger rum både på för- och eftermiddag, bör inskränkas till endast förmiddagsläsning, en uppfattning, som mer och mer gjort sig gällande i synnerhet å landsbygden, och ett kraf, som, närmare skärskådadt, af den stora allmänheten rättmätigt kan framställas vid folkundervisningens ordnande».

Med nuvarande anordning »förspilles — enligt motionärens uppfattning — hela eftermiddagen för endast en timmes läsning, och ingen

tid blir öfrig för arbeten på det praktiska området. En af orsakerna till ett af vår tids största lyten, det ekonomiska klasshatet, ligger äfven förborgad i tiden för undervisningen».

Då undervisningen är fördelad på för- och eftermiddag, måste barnen medföra middagsmåltid i skolan, »och lätt är då — fortsätter motionären — att tänka sig såväl de fattiga föräldrarnas känslor, då de med sin törftiga och ofta knappa kost äro nödsakade utrusta sina barn till skolan, som barnens, då de tvingas att blotta detta för dem obegripliga armod för de lyckligare lottade kamraterna».

»Också har det — påstår motionären — ofta till följd, att föräldrarna, som stå svarslösa gent emot barnens fordringar på förklaring öfver denna lotternas olika delning, förr låta barnen försumma undervisningen, än utsätta dem för den ekonomiska rangskilnad, som just denna måltid alstrar, och hvars följder äro allt för väl bekanta.»

Derigenom att »hela eftermiddagen förspilles för en enda timmes läsning» och alltså »en tid, som borde användas till nyttigt praktiskt arbete», uppoffras, uppstår — enligt motionärens mening — »en af orsakerna till den stora tillströmningen af ungt arbetsfolk till städerna och fabrikerna från landsbygden, ett missförhållande, som ju till god del oemotsägligt beror på den oförmåga och ovana vid kroppsarbete, som vid skoltidens slut förefinnes hos barnen vid det hastiga afbrottet i sysselsättning, från den dagliga läsningen, utan tillfälle till kroppsarbete, till kampen för eget bröd».

Såsom en följd af dessa sina åsikter uttalar motionären den uppfattning, att »icke någon slöjdundervisning bör ega rum på förmiddagarna, utan skulle för denna undervisning eftermiddagarna afses, och undervisningen begagnas endast för dem, som hafva lust dertill och icke i hemmen äro i tillfälle till praktiska öfningar, ty i motsatt fall skall slöjdundervisningen endast leda till jordbruksarbetarnes dragande från landsbygden och modernäringen till ett behagligare lif som handtverkare eller annat i städerna».

Den fråga motionären här bragt på tal har under de senaste åren tvenne gånger varit föremål för Riksdagens behandling, ehuru i något annan form.

Vid 1889 års riksdag föreslog nemligen herr A. Svenson i Bossgården uti motion n:o 42, att Riksdagen måtte anhålla hos Kongl. Maj:t, att till § 15 mom. 2 af gällande folkskolestadga (i hvilket moment bland annat bestämmes, »att mellan förmiddagens och eftermiddagens

lärotimmar lemnas en längre ledighet, hvilken, med hänsyn till förhållandena under olika årstider och på olika orter, bör utsträckas till en eller två timmar») måtte göras följande tillägg: »såvida ej skolråd och församlingar i samråd med inspektören finna det fördelaktigare att låta den dagliga undervisningen fortgå i sammanhängande följd, då ej läsningen utsträckes öfver 5 timmar dagligen».

Andra Kammarens första tillfälliga utskott hemställde med anledning af motionen, »att Riksdagen ville besluta skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes meddela sådana bestämmelser, att skolrådet må erhålla rätt att, efter inhemtande af vederbörande inspektörs yttrande, så anordna undervisningstiden, att undervisningen må kunna fortgå utan det nu stadgade uppehållet af minst en timme mellan för- och eftermiddagsläsningen».

Vid ärendets föredragning i Andra Kammaren den 2 mars uppstod en längre diskussion, vid hvars slut omröstning anställdes. Denna utföll så, att utskottets hemställan bifölls med 86 röster mot 79, som afgifvos för rent afslag.

Ärendet gick nu till Första Kammaren, hvars första tillfälliga utskott tillstyrkte bifall under följande form: »att Riksdagen ville besluta att i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes meddela sådana bestämmelser, att i skolor, der dagliga lärotiden icke öfverstiger 5 timmar, denna tid må kunna, i den ordning 10 § af nu gällande folkskolestadga föreskrifver, af vederbörande ordnas så, att undervisningen tillåtes fortgå och avslutas utan något sådant afbrott af minst en timme, som nu finnes stadgadt mellan för- och eftermiddagsläsningen».

Utlåtandet föredrogs i Första Kammaren den 3 april. För bifall talade endast en utskottsledamot (folkskoleinspektör), medan både den dåvarande och den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet samt två andra talare uppträdde för afslag. Utan votering blef utskottets hemställan afslagen.

Vid 1890 års riksdag förnyade herr A. Svenson i Bossgården sitt förslag. Han hemställde nu i motion n:o 55, att till § 15 mom. 2 af folkskolestadgan måtte göras följande tillägg: »såvida ej skolråd och församlingar i samråd med inspektören finna det fördelaktigare att anordna undervisningen som förmiddagsläsning, i hvilket fall skolarbetet ej må utsträckas i småskola öfver 4 och i folkskola öfver 5 timmar dagligen, samt, med iakttagande i öfrigt af föreskrifna kortare afbrott mellan två på hvarandra följande lärotimmar, en ledighet af minst 20 minuter må lemnas efter de 2 eller 3 första lärotimmarna».

Andra Kammarens första tillfälliga utskott vidblef i hufvudsak sina

året förut uttalade åsigter och hemställde, »att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes meddela sådana bestämmelser, att i skolor, der den dagliga undervisningstiden icke öfverstiger 5 timmar, denna tid må, der församlingen å kyrkostämman derom uttalat önskan, kunna, i den ordning 10 § af nu gällande folkskolestadga föreskrifver, ordnas så, att undervisningen tillåtes fortgå och avslutas utan något sådant afbrott af minst en timme, som nu finnes stadgadt mellan för- och eftermiddagsläsningen, dock under vilkor, att en ledighet af minst 30 minuter lemnas efter de 2 eller 3 första lärotimmarna».

Äfven denna gång uppstod en längre diskussion i Andra Kammaren (den 5 mars). Resultatet blef, att kammaren med 110 röster mot 78 biföll utskottets hemställan.

Första Kammarens första tillfälliga utskott afstyrkte deremot denna gång bifall till medkammarens beslut, och med 77 röster mot 28 godkändes utskottets afstyrkande hemställan.

Under dessa riksdagsdebatter anfördes till förmån för middagsrastens förkortande hufvudsakligen:

att föräldrarna sluppe utrusta barnen med matsäck för middagspisning i skolan, utan kunde barnen få varm och lagad mat i hemmet;

att barnen skulle blifva i tillfälle biträda föräldrarna i hemmet och derigenom erhålla en mera praktisk daning;

att jemnare skolgång skulle vinnas; samt

att barnen kunde slippa gå hem i mörkret under vintern.

Mot en förkortning af middagsrasten åberopades deremot väsentligen:

att både för barn och lärare ett uppehåll af minst en timme vore nödvändigt ur såväl hygienisk som pedagogisk synpunkt;

att, äfven om rasten inskränktes till $\frac{1}{2}$ timme, barnen behöfde hafva mat med sig, och att de nog i de flesta fall ej skulle få varm och lagad middagsmat, därför att de komme hem $\frac{1}{2}$ timme tidigare; samt

att den föreslagna förkortningen af middagsrasten från 1 till $\frac{1}{2}$ timme vore för obetydlig för att kunna tänkas medföra några afsevärda fördelar beträffande barnens arbete i hemmet, skolgångens förbättrande m. m.

Mellan de yrkanden, som i ämnet framställes vid 1889 och 1890 års riksdagar, och det, som nu framlagts i herr Bexells motion, råder den öfverensstämmelsen, att de alla åsyfta sådan ändring af § 15 folk-

skolestadgan, att den föreskrifna middagsrasten af minst en timme må kunna borttagas. Skilnaden mellan de olika förslagen i förevarande hänseende är i korthet den, att vid 1889 och 1890 års riksdagar ifrågasattes, att undervisningen skulle få utsträckas utöfver kl. 12 middagen, utan att det stadgade uppehållet af minst en timme ovilkorligen skulle behöfva förekomma, medan åter årets motionär vill komma från middagsrasten genom att förlägga undervisningen helt och hållet till förmiddagen, hvarmed väl får förstås tiden före kl. 12 på dagen.

Då utskottet nu går att yttra sig om den föreliggande motionen, må till en början erinras om gällande föreskrifter i ämnet. Folkskolestadgan bestämmer härom följande:

§ 15.

1. Skolrådet eger att efter samråd med kyrkostämma stadga de tider af året, de dagar i veckan och de timmar å dagen, då undervisning skall i skolorna meddelas.

2. Härvid bör iakttagas:

att den årliga lärotiden vid skolor, för hvilkas lärare skoldistrikt åtnjuta lönetillskott af allmänna medel, skall omfatta minst åtta kalendermånader;

att den dagliga lärotiden ej utsträckes i folkskola öfver sex och i småskola öfver fem timmar;

att mellan de särskilda lärotimmarne ett tjenligt afbrott i undervisningen eger rum; samt

att mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar lemnas en längre ledighet, hvilken, med hänsyn till förhållandena under olika årstider och på olika orter, bör utsträckas till en eller två timmar.

Enligt detta stadgande eger sålunda skolråd och kyrkostämma ganska stor frihet att ordna den dagliga undervisningstiden såsom de finna lämpligt. De väsentligaste inskränkningarna äro, att den dagliga lärotiden *ej får utsträckas i folkskola öfver sex och i småskola öfver fem timmar*, samt att mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar skall lemnas *minst en timmes ledighet*.

Någon minimitid för den dagliga undervisningen är deremot ej faststæld. Om sålunda ett skolråd i samråd med kyrkostämma förlägger den dagliga undervisningstiden uteslutande till förmiddagen (t. ex. kl. 8—12 eller 9—12 f. m.) finnes intet hinder härför enligt folkskolestadgan. Beslutet skall visserligen liksom andra reglementsbestämmelser

underkastas domkapitlets godkännande, men der ifrågavarande anordning har fog för sig, lär dylikt godkännande ej vägras.

Motionären nöjer sig emellertid ej med att församling skulle — på sätt redan nu är fallet — hafva *rättighet* att förlägga all den egentliga folkskoleundervisningen uteslutande till förmiddagarne. Han vill — för så vidt utskottet förstått honom rätt — att denna anordning skall utan inskränkning tillämpas i alla rikets skoldistrikt.

En sådan anordning af undervisningen, som den motionären föreslagit, torde nog på många ställen befinnas ganska ändamålsenlig — dock icke på de i motionen anförda skälen, hvilka enligt utskottets förmenande äro fullkomligt ohållbara, utan på mera pedagogiska grunder. Men att, på sätt motionären ifrågasatt, nu i ett slag göra en dylik anordning obligatorisk för skoldistrikt och derigenom binda deras handlingsfrihet, kan utskottet för ingen del tillstyrka.

Den grundsats, som är uttalad i det nuvarande stadgandet, eller att församling och skolråd hafva full frihet att under iakttagande af vissa allmänna bestämmelser förlägga undervisningstiden till den för hvarje ort och med hänsyn till de lokala förhållandena lämpligaste tiden, finner utskottet riktig.

En ändring af § 15 folkskolestadgan kan måhända befinnas lämplig. Men denna ändring bör, enligt utskottets förmenande, gå i alldeles motsatt riktning mot den af motionären ifrågasatta. I stället för större tvång för församlingen bör ändringen åsyfta en ännu större frihet. Så är det med nuvarande bestämmelser tillåtet att läsa kl. 8—12 f. m. utan något längre upphåll, hvaremot det *icke* är medgifvet att förlägga undervisningen till kl. 9—1 på dagen, ehuru en dylik anordning i många fall — särskildt i småskolor — torde vara ganska lämplig. Härutinnan kunde ifrågasättas ändring. Men att beröfva församlingarna deras nuvarande frihet och för vårt vidsträckta land med dess många olika förhållanden bestämma utan alla inskränkningar, »att all den egentliga folkskoleundervisningen måtte förläggas uteslutande till förmiddagen», finner deremot utskottet ej tillrådigt. En dylik bestämmelse skulle ganska säkert väcka ovilja på mer än ett håll.

Hvad angår motionärens yrkande, »att det måste öfverlemnas till föräldrarnas fria val, huru vida barnen skola, hvad det praktiska rör, under eftermiddagarna undervisas i slöjdskolan eller i hemmen», vill utskottet endast erinra dels derom, att något hinder för slöjdundervisningens förläggande uteslutande till eftermiddagarna ej finnes (denna anordning torde ock vara ganska vanlig), dels derom, att slöjden icke är obligatorisk. I den paragraf af gällande folkskolestadga, som talar om

läroämnen, heter det nämligen: »— — — hvarjemte undervisning i slöjd må, efter öfverenskommelse med dertill skicklig lärare, kunna af skoldistrikt, som sådant önskar, vid skolan anordnas *för de barn, som af föräldrar eller målsmän anmälas att deltaga i denna undervisning*».

Då sålunda skolråd och församling redan nu hafva rättighet att anordna undervisningstiden på det sätt motionären föreslagit, och då det icke kan vara lämpligt att göra den af honom ifrågasatta anordningen obligatorisk, föränlåtes utskottet hemställa,

att hr Bexells ifrågavarande motion ej må föränleda till någon kammarens åtgärd.

Stockholm den 17 februari 1893.

På utskottets vägnar:

G. F. ÖSTBERG.
